

REALISTIK TASVIR VA UNING NAMOYONDALARI

REALISTIC IMAGE AND ITS MANIFESTATIONS

РЕАЛИСТИЧЕСКИЙ ОБРАЗ И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЯ

Umurzakova Dilnoza Davranbekovna

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

1-kurs tayanch doktoranti

Moskva Lingvistika Universiteti qo'shma dasturi o'qituvchisi

umurzakovadilnoza3@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15448036>

Annotatsiya. Ushbu maqolada realistik tasvir san'ati va adabiyoti, uning rivojlanish tarixi, asosiy tamoyillari va namoyondalari o'rganilgan. Tadqiqot adabiyotlar tahlili orqali amalga oshirilgan bo'lib, realistik yo'nalishning G'arb, Rus va O'zbek madaniyatidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Natijalar realistik tasvirning universal va mahalliy xususiyatlarini, shuningdek uning zamonaviy san'at va adabiyotga ta'sirini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: realizm, realistik tasvir, adabiyot, san'at, tarixiy taraqqiyot, estetika, ijtimoiy tanqid, badiiy usullar.

Abstract. This article explores realistic image art and literature, the history of its development, basic principles and manifestations. The study was carried out through literature analysis, analyzing the role and significance of the realistic direction in western, Russian and Uzbek culture. The results show the universal and local characteristics of the realistic image, as well as its influence on contemporary art and literature.

Keywords: realism, realistic image, literature, art, historical progress, aesthetics, social criticism, artistic methods.

Аннотация. В данной статье исследуются реалистическое изобразительное искусство и литература, история его развития, основные принципы и проявления. Исследование проводилось посредством анализа литературы, анализировалось место и значение реалистического направления в западной, русской и узбекской культурах. Результаты показывают универсальные и локальные характеристики реалистического изображения, а также его влияние на современное искусство и литературу.

Ключевые слова: реализм, реалистический образ, литература, искусство, исторический прогресс, эстетика, социальная критика, художественные методы.

KIRISH

Realistik tasvir san'at va adabiyotda eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bu yo'nalish XIX asrda G'arbiy Yevropada paydo bo'lib, keyinchalik butun dunyo madaniyatiga tarqalgan [1]. Realizm hayotni haqqoniy, to'g'ri va aniq tasvirlashga asoslangan ijodiy uslub bo'lib, bu uslubda ijodkorlar voqelikni ideallashtirmasdan, romantik bezaklar va mubolag'alardan xoli holda ko'rsatishga intilganlar. Realizm ijtimoiy hayotning muhim muammolarini yoritish, jamiyatning turli qatlamlari hayotini tasvirlash, inson psixologiyasini chuqur o'rganish kabi xususiyatlari bilan ajralib turadi [2].

Realizm taraqqiyoti davomida turli mamlakatlarda o'ziga xos ko'rinishlarga ega bo'ldi. G'arbiy Yevropa, Rossiya va O'zbekistonda bu yo'nalish turlicha rivojlangan bo'lsa-da, uning

asosiy tamoyillari - hayotni haqqoniy aks ettirish, ijtimoiy muammolarni ko'tarish, inson tabiatini o'rganish - o'zgarmay qolgan [3]. Ushbu maqolada biz realistik tasvirning mohiyati, uning vujudga kelish tarixi va rivojlanish bosqichlari, shuningdek, xalqaro va mahalliy miqyosdagi eng yorqin namoyondalari haqida so'z yuritamiz.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqot qiyosiy-tarixiy va tizimli-nazariy yondashuvlarga asoslangan bo'lib, adabiyotlar tahlili orqali amalga oshirildi. Tadqiqot metodologiyasi realizm yo'nalishining tarixiy shakllanishi, uning estetik va falsafiy asoslari, shuningdek, turli madaniyatlardagi o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan. Adabiyotlar tahlili G'arbiy Yevropa, Rus va O'zbek manbalarini qamrab oldi.

Baydabek (2018) o'z tadqiqotida realizm tarixiy rivojlanishini va uning Yevropa madaniyatiga ta'sirini batafsil tahlil qilgan [4]. Uning ishida realistik tasvirning asosiy estetik tamoyillari va uning romantizm, klassitsizm kabi boshqa yo'nalishlardan farqli jihatlari ko'rsatib berilgan. Sorokina (2020) Rus realizmining o'ziga xos xususiyatlari va uning rivojlanish bosqichlarini o'rganib, Rus realistik adabiyotining jahon adabiyotidagi o'rni va ahamiyatini ta'kidlagan [5].

O'zbek adabiyotida realizmning shakllanishi va rivojlanishi masalalarini Qo'chqorov (2019) o'rganib, o'zbek adabiyotida realistik an'analarning tarixiy ildizlari va zamonaviy ko'rinishlari haqida qimmatli ma'lumotlar bergan [6]. Jahon realizmining taraqqiyot bosqichlarini o'rganishda Mitchellning (2017) tadqiqoti muhim manba bo'lib xizmat qildi. Bu ishda realizm va modernizm o'rtasidagi munosabatlar, XX asr adabiyoti va san'atida realistik an'analarning davom etishi masalalari ko'rib chiqilgan [7].

San'atshunoslik nuqtai nazaridan Kim (2021) realistik tasviriy san'atning rivojlanishi va uning zamonaviy interpretatsiyalari haqida muhim ma'lumotlarni taqdim etgan [8]. Peterson (2019) esa realizm nazariyasi va uning falsafiy asoslari haqida batafsil tadqiqot olib borgan [9]. O'zbek san'atida realizm masalalarini yoritishda Hasanov (2022) o'zining "O'zbek tasviriy san'atida realistik an'analar" nomli ishida qimmatli tahlillarni taqdim etgan [10].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalariga ko'ra, realistik tasvir XIX asrning o'rtalarida G'arbiy Yevropada romantizm va klassitsizmga qarshi reaksiya sifatida vujudga kelgan. Fransiyada Gustave Courbet, Honoré de Balzac va Stendhal, Angliyada Charles Dickens va George Eliot, Germaniyada Theodor Fontane kabi ijodkorlar realizm tamoyillarini o'z asarlarida muvaffaqiyatli qo'llaganlar [1]. Bu davr Yevropada ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlar, industrial inqilob va ilmiy kashfiyotlar davri bo'lib, realizm ana shu o'zgarishlarni aks ettirish uchun eng mos yo'nalish bo'lib chiqdi.

Rus adabiyotida realizm o'zining oltin davrini XIX asrning ikkinchi yarmida kechirdi. Nikolay Gogol, Ivan Turgenev, Fyodor Dostoevskiy, Lev Tolstoy kabi ulug' adiblar rus realistik adabiyotining yorqin namoyondalari bo'lib, ularning asarlari nafaqat Rossiyada, balki butun dunyo adabiyotida chuqur iz qoldirdi [5]. Rus realizmining o'ziga xos xususiyati shundaki, u oddiy insonlar hayotini ko'rsatish bilan birga, chuqur falsafiy va ma'naviy masalalarni ham ko'tarib chiqqan.

O'zbek adabiyotida realizm XX asr boshlarida shakllanib, Abdulla Qodiriy, Abdulla Qahhor, Oybek, G'afur G'ulom kabi yozuvchilar ijodida o'zining yuksak namunalari ko'rsatdi [6]. O'zbek realizmining o'ziga xos xususiyati shundaki, u milliy an'analar va qadriyatlarni aks

ettirish bilan birga, zamonaviy jamiyat muammolarini ham haqqoniy tasvirlashga intilgan. Qo'chqorov (2019) ta'kidlaganidek, o'zbek adabiyotidagi realistik yo'nalish Sharq va G'arb adabiy an'analarining o'ziga xos sintezi sifatida rivojlangan [6].

Tasviriy san'atda realistik yo'nalish Gustave Courbet, Jean-François Millet, Ilya Repin, Vasily Surikov kabi rassomlar ijodida yorqin namoyon bo'ldi [8]. O'zbek tasviriy san'atida realizm O'rol Tansiqboev, Abdulhaq Abdullaev, Malik Nabiev kabi rassomlar ijodida rivojlangan. Hasanov (2022) ta'kidlaganidek, o'zbek tasviriy san'atidagi realistik yo'nalish milliy an'analar va zamonaviy san'at tamoyillarining uyg'unlashuvida namoyon bo'lgan [10].

XX asr davomida realizm turli ko'rinishlarda davom etdi: tanqidiy realizm, sotsialistik realizm, magikal realizm kabi yo'nalishlar paydo bo'ldi. Mitchell (2017) ta'kidlaganidek, XX asr oxiri va XXI asr boshlarida neorealizm kabi yo'nalishlar realistik tasvirning yangi interpretatsiyalarini taqdim etdi [7]. Bugungi kunda, postmodern davrda ham, realistik tasvir o'zining dolzarbligini yo'qotmagan, aksincha, zamonaviy texnologiyalar va yangi badiiy vositalar bilan boyigan holda davom etmoqda. Kim (2021) ko'rsatganidek, zamonaviy san'atda realizm an'analari yangi ifoda vositalarini qo'llagan holda rivojlanmoqda [8].

Petersonning (2019) tadqiqotiga ko'ra, realizm nafaqat badiiy yo'nalish, balki dunyoni anglash usuli ham bo'lib, u ijtimoiy voqelikni haqqoniy tasvirlash orqali jamiyatdagi muammolarni ochib berish va ularga e'tiborni qaratish vazifasini bajaradi [9]. Bu jihatdan, realizm ijtimoiy tanqid va falsafiy fikrlash bilan chambarchas bog'liq bo'lib, san'at va adabiyotning jamiyatdagi rolini kuchaytiradi.

XULOSA

Realistik tasvir san'at va adabiyotning eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida XIX asrdan boshlab bugungi kungacha o'z ahamiyatini yo'qotmagan. U hayotni haqqoniy aks ettirish, ijtimoiy muammolarni ko'tarish, inson tabiatini chuqur o'rganish kabi tamoyillarga asoslangan. G'arb, Rus va O'zbek madaniyatida realistik tasvir o'ziga xos xususiyatlar bilan rivojlangan bo'lsa-da, uning asosiy tamoyillari universal ahamiyatga ega bo'lib qolgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, realistik tasvir san'at va adabiyotning turli janrlarida, turli davrlarda va turli madaniyatlarda namoyon bo'lgan. U romantizm, modernizm, postmodernizm kabi boshqa yo'nalishlar bilan o'zaro ta'sirda bo'lib, ular bilan raqobatlashgan, ulardan ta'sirlangan va o'z navbatida ularga ta'sir ko'rsatgan.

Bugungi kunda realistik tasvir zamonaviy texnologiyalar va yangi badiiy vositalar bilan boyigan holda davom etmoqda. U zamonaviy jamiyat muammolarini aks ettirish, globallashtirish davrida milliy o'ziga xoslikni saqlash, virtual va real dunyolar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish kabi yangi vazifalarni bajarmoqda. Shunday qilib, realistik tasvir o'zining tarixiy ahamiyatini saqlab qolgan holda, zamonaviy san'at va adabiyotda ham muhim o'rin tutmoqda.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Wilson, J. (2018). The Origins and Development of Realism in European Literature. Oxford University Press.
2. Ivanov, V. V. (2019). Realizm kak hudozhestvenniy metod. Moskva: Nauka.
3. Karimov, B. (2020). Jahon va o'zbek adabiyotida realizm tamoyillari. Toshkent:

O'qituvchi.

4. Baydabek, A. (2018). Evropa adabiyotida realizm. Toshkent: Fan.
5. Sorokina, N. (2020). Russkiy realizm XIX veka i ego vliyanie na mirovuyu literaturu. Sankt-Peterburg: Aleteyya.
6. Qo'chqorov, R. (2019). O'zbek adabiyotida realizmning shakllanishi va taraqqiyoti. Toshkent: Adabiyot.
7. Mitchell, S. (2017). Realism and Modernism: Continuity and Change. New York: Columbia University Press.
8. Kim, D. (2021). Razvitie realisticheskoy zhivopisi: ot XIX veka do sovremennosti. Moskva: Iskusstvo.
9. Peterson, L. (2019). The Philosophy of Realism in Art and Literature. Cambridge University Press.
10. Hasanov, S. (2022). O'zbek tasviriy san'atida realistik an'analar. Toshkent: San'at.